

1974. – 332 с. **10.** Николаева Э. Международно-правовые проблемы международных неправительственных организаций. Дисс. канд. юр. наук. – М., 2001. – 156 с. **11.** Перегудов С. П. Корпорации, общество, государство: Эволюция отношений. – М.: Наука, 2003. – 351с. та Перегудов С. Гражданское общество как субъект публичной политики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.politstudies.ru/fulltext/2006/2/11.htm>. – Назва з титул. екрану. **12.** Резолюція першого Українського Соціального Форуму// Бюлетень УСФ. – №1, травень 2008 – С.4-5. **13.** Семененко И. С. Группы интересов на Западе и в России. Концепции и практика. – М.: ИМЭМО, 2001. – 154 с. **14.** Шмиттер Ф. Размышления о гражданском обществе и консолидации демократии. // Полис. – 1996. – №5. – С. 16-27. **15.** Christopher G. A. Bryant and David Jary. Giddens' theory of Structuration: a Critical appreciation. London, 1991 – 252 p.

УДК 327.7

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ПІСЛЯ ЛІСАБОНСЬКОЇ УГОДИ

Деменко О. Ф.

У статті аналізується вплив Лісабонського договору на подальший розвиток Європейського Союзу. Визначаються перспективи європейської інтеграції України у контексті змін, які останнім часом відбулися як у Європейському Союзі, так і у нашій державі.

Ключові слова: *Європейський Союз, Лісабонський договір, Європейський парламент, європейська інтеграція України.*

The article analyses the impact of the Lisbon Treaty for the further development of the European Union, defines the prospects for European integration of Ukraine in the context of changes that have recently taken place in the European Union as well as in our country.

Keywords: *European Union, Lisbon Treaty, European Parliament, European integration of Ukraine.*

Європейська інтеграція проголошена ключовим пріоритетом зовнішньої політики України. Попри всі труднощі і суперечності нинішнього розвитку нашої держави, європейська ідея все ще може стати чинником, який об'єднає і політичні еліти, й українське суспільство. За таких умов важливим завданням є

вивчення та аналіз процесів, які відбуваються у Європейському Союзі, адже їх розвиток безпосередньо стосується європейського майбутнього України. Підписання, ратифікація та набуття чинності Лісабонської угоди без перебільшення стало епохальною подією для всієї євроспільноти. Цей документ, хоча і не повною мірою, все ж таки розв'язує наявні суперечності у Європейському Союзі і відкриває для нього нові перспективи. Для України запровадження Лісабонської угоди відкриває можливості для більш успішної реалізації євроінтеграційної стратегії.

Актуальні проблеми розвитку Європейського Союзу та їх вплив на європейські перспективи України постійно перебувають у центрі уваги українських політиків та науковців. Досить ґрунтовно сучасний стан євроінтеграції аналізується в роботах В. Копійки, О. Сушка, В. Посельського, В. Чалого, О. Чалого, Т. Шинкаренка та багатьох інших фахівців.

Водночас, динамічні зміни, які відбуваються на європейському континенті (зокрема, вступ у дію з 1 грудня 2009 року Лісабонського договору, продовження світової фінансово-економічної кризи, погіршення соціально-економічного становища в окремих країнах-членах ЄС, загострення проблем у зоні євро, поширення хвилі євроскепсису та інші) вимагають дослідження перспектив подальшого розвитку Європейського Союзу, оскільки від них значною мірою залежить і майбутнє України як незалежної держави.

У статті аналізується вплив та значення Лісабонської угоди на майбутній розвиток Європейського Союзу, вивчаються перспективи європейської інтеграції України у контексті нових змін, які відбулися в нашій державі та за її межами.

Останніми роками ми стали свідками багатьох знакових подій у міжнародній політиці. Серед них слід виділити зміну адміністрації у Сполучених Штатах Америки та нагородження президента США Барака Обами Нобелівською премією миру. Світове співтовариство очікує від нової американської адміністрації дій, які б сприяли загальному покращенню міжнародної ситуації. Задекларований процес «перезавантаження» відносин між США та Російською Федерацією певною мірою віддзеркалює зміну пріоритетів нової американської влади у зовнішній політиці.

Росія продовжує вибудовувати політику, спрямовану на зміцнення свого домінування на пострадянському просторі. У цьому контексті заслуговує уваги той факт, що в Організації договору про колективну безпеку, що перебуває під патронатом РФ, створено реальну військову складову, яка вже може бути використана у певних ситуаціях. Крім цього, Росія внесла зміни до закону «Про оборону», згідно з якими вона може застосовувати збройні сили

за межами власної території, та ухвалила нову Воєнну доктрину, в якій подальше розширення НАТО трактується як загроза для Російської Федерації.

Набуття чинності з 1 грудня 2009 року Лісабонської угоди ознаменувало вихід Європейського Союзу на якісно новий рівень свого розвитку. Можна констатувати, що ситуація у галузі міжнародних відносин не стала більш спокійною і стабільною як у світі загалом, так і на європейському континенті зокрема. Звичайно, у цих динамічних умовах світового розвитку Україна не може залишатися поза процесами, що відбуваються, і зобов'язана вибудовувати адекватну зовнішньополітичну стратегію, ключовим елементом якої є європейська інтеграція.

Здійснивши на початку XXI ст. найбільш масштабне у своїй історії розширення, Європейський Союз постав перед серйозними інституційними проблемами. Погіршилася керованість Співтовариства, ускладнилася реалізація спільних політик, інститути ЄС виявилися перевантаженими, загострилися суперечності між так званими «старою» і «ною» Європою. Щоб зміцнити свої внутрішні зв'язки та забезпечити передумови для ефективної і результативної взаємодії, було зроблено спробу суттєво поглибити інтеграційні процеси через запровадження Конституції Європейського Союзу. Але поки що амбітної мети досягти не вдалося. Проект Конституції ЄС не був прийнятий всією євроспільнотою і не пройшов ратифікацію. Натомість, 19 жовтня 2007 року глави держав та урядів країн-членів ЄС підписали Лісабонський договір, який після ратифікації вступив у дію 1 грудня 2009 року.

Лісабонський договір завершив 20-річний перехідний період інституційної адаптації ЄС до викликів XXI століття. Ключові елементи договору певним чином змінюють інституційно-політичну архітектуру сучасного Європейського Союзу. В узагальненому вигляді суть нововведень зводиться до такого:

1. Розширюються повноваження Європейського парламенту. Процедура спільного ухвалення рішень Радою ЄС та Європарламентом стає головною у прийнятті законодавчих рішень у Європейському Союзі. Можна сказати, що Європейський парламент уподібнюється до нижньої палати бікамерального законодавчого органу, в рамках якого він представляє громадян Євросоюзу, а Рада ЄС, як верхня палата, захищає інтереси держав-членів. Досягнення паритетності з Радою ЄС логічно завершує поетапну еволюцію Європарламенту від дорадчого органу до повноправного учасника законодавчого процесу в ЄС.

2. Європейська рада, яка об'єднує глав держав чи урядів країн-членів, набуває офіційного статусу інституту ЄС як його керівний політичний орган. Запровадження посади постійного голови цього

інституту посилює його керуваність та координацію діяльності Європейського Союзу, а також відкриває нові можливості для проведення ефективної зовнішньої та безпекової політики на міжнародній арені.

3. Шляхом об'єднання посад Високого представника зі спільної зовнішньої та безпекової політики і комісара з питань зовнішніх відносин запроваджується посада Високого представника із закордонних справ та безпекової політики, що водночас буде і віце-президентом Європейської комісії. Він перебуватиме одночасно і в структурі Ради ЄС, і в структурі Європейської комісії. Це сприятиме становленню Європейського Союзу як впливового актора міжнародних відносин, його позиція на міжнародній арені буде чіткішою і послідовнішою. У своїй роботі новий Високий представник зможе опертися на Європейську дипломатичну службу, до якої увійдуть відповідні управління генерального секретаріату Ради ЄС та Європейської комісії (разом із 130 закордонними представництвами), а також відряджені працівники дипломатичних відомств держав-членів.

4. У рамках посилення спільної безпекової та оборонної політики Лісабонський договір встановлює зобов'язання щодо взаємної оборони та солідарності у разі збройного нападу або терористичної атаки на одну з держав-членів. Крім того, окремі групи держав-членів можуть задіяти механізм «постійної структурної співпраці» і здійснювати військові операції на доручення Ради ЄС.

5. Європейський Союз робить вагомий крок уперед у розбудові «простору свободи, безпеки та справедливості», створюючи спільний європейський режим надання притулку, встановлюючи інтегровану систему управління зовнішніми кордонами ЄС, утверджуючи принцип взаємного визнання судових рішень національних судів держав-членів, розширюючи повноваження Євроюсту і Європолу.

6. З 1 листопада 2014 р. Рада міністрів ЄС переходить до ефективнішої системи ухвалення рішень кваліфікованою більшістю голосів, що покладається на подвійну більшість держав-членів та населення Союзу (55% країн, 65% населення). Водночас сфера застосування голосування кваліфікованою більшістю значно розширюється. Відтепер країни-члени ЄС втрачають право вето у таких сферах, як прикордонний контроль, надання притулку, імміграція, Євроюст і Європол та у деяких питаннях спільної зовнішньої та безпекової політики, енергетики, інтелектуальної власності, гуманітарної допомоги тощо.

7. Парламенти держав-членів отримують нові важелі впливу на процес євробудівництва через їх попереднє інформування щодо проєктів законотворчих актів, процедур перегляду установчих договорів та прийняття нових держав-членів. Крім цього, національні

парламенти мають можливість подавати позови до Суду ЄС у питаннях, що стосуються дотримання принципу субсидіарності.

8. Держави-члени і надалі визначатимуть і контролюватимуть розвиток та зміст європейської інтеграції завдяки збереженню вимоги однакості при перегляді установчих договорів, чіткішому розмежуванню повноважень між Європейським Союзом та державами-членами і, зокрема, дотриманню принципу присвоєння компетенцій, відповідно до якого Євросоюз діє винятково в межах повноважень, наданих йому установчими договорами. Більше того, Лісабонський договір надає державам-членам право залишити Європейський Союз відповідно до встановленої процедури добровільного виходу з ЄС [5].

Лісабонська угода зберегла чимало елементів відкинутого проекту Конституційного договору, однак у ній відсутні термін «Конституція» та державні символи Європейського Союзу. Але за своїм статусом та ознаками угода певною мірою є наднаціональною Конституцією – документом, який одночасно поєднує у собі ознаки Конституції та міжнародного договору. Такий складний характер його зумовлений передусім природою права Європейського Союзу, що є продуктом правового синтезу і перебуває на стику міжнародного та внутрішньодержавного права [4].

Із точки зору України, позитивом Лісабонського договору є збільшення повноважень Європейського парламенту у процесі прийняття рішень Європейським Союзом. Адже серед усіх інституцій ЄС саме Європарламент найбільш прихильно налаштований до нашої країни. Він неодноразово приймає резолюції, які визнавали європейську перспективу України та підтримували її прагнення набути повноправного членства в ЄС. У день інавгурації Президента України В. Януковича 25 лютого 2010 року Європейський парламент ухвалив чергову резолюцію подібного змісту. У ній європарламентарі зазначили, що Україна є європейською державою, яка поділяє спільну історію та спільні цінності із країнами Європейського Союзу, а тому може подати заявку на вступ до ЄС. Більше того, Європарламент звернувся до Ради Європейського Союзу з проханням надати Європейській комісії мандат для розробки дорожньої карти безвізового режиму із Україною [1]. На жаль, ці рішення є рекомендаційними і не обов'язковими для виконання. Якщо Україна виконає рекомендацію Європарламенту і найближчим часом подасть заявку на вступ до Європейського Союзу, далеко не факт, що ця заявка буде позитивно сприйнята іншими інститутами ЄС. Тобто, значення Європейського парламенту постійно зростає, але його повноваження поки що набагато менші порівняно з правами національних парламентів суверенних країн.

Можна констатувати певний прогрес у розвитку Спільної зовнішньої політики та політики безпеки через деякі інституційні зміни та запровадження положення про солідарність країн-членів ЄС. Водночас, Високий представник із закордонних справ та безпекової політики хоча і буде одноосібно представляти Євросоюз на міжнародній арені, він буде діяти тільки на основі тих рішень, які будуть одностайно схвалені всіма державами ЄС.

Договір надає змогу державам-членам ЄС, які мають розвинутий військовий потенціал та амбітні цілі, налагодити «постійну структуровану співпрацю» в межах Європейського Союзу [3]. Також держави-члени ЄС мають надавати у розпорядження Союзу свої військові ресурси для реалізації спільної безпекової та оборонної політики. Проте військові можливості і надалі залишаються у руках держав-членів ЄС, будь-які рішення у цій сфері ухвалюються тільки одностайно, а внески надаються добровільно. Тобто можна констатувати, що функція колективної оборони Європейського континенту і надалі буде прерогативою НАТО.

Запровадження посади Президента Європейської ради звичайно поліпшить керованість, забезпечить послідовність і спадковість у діяльності цього найважливішого інституту ЄС. Проте призначення на цю посаду нейтрального, не амбітного і маловпливового політика колишнього прем'єр-міністра Бельгії Германа ван Ромпея свідчить, що очікувати від нього якихось новаторських та проривних ідей і, тим паче, їх реалізації – не варто.

Таким чином, Лісабонський договір засвідчив черговий етап розвитку європейської інтеграції. Зміни, які він запроваджує, важко назвати революційними. Скоріше – це знаходження своєрідного компромісу і балансу між тенденцією до поглиблення інтеграційних процесів та прагненням зміцнювати національний суверенітет окремими державами-членами ЄС. Утім, його прийняття підтверджує загальну тенденцію поступовості, поетапності, зваженості та високої відповідальності у розвитку європейської інтеграції. Аналіз попередніх етапів еволюції Європейського Союзу переконує, що рух до об'єднання Європи може бути лише поступовим та поетапним – від простих форм регіональної інтеграції до більш складних і широкомасштабних: від зони вільної торгівлі, митного союзу і спільного ринку товарів – до єдиного внутрішнього ринку із вільним рухом товарів, послуг, капіталу, осіб, далі – до економічного й валютного союзу, запровадження спільної європейської валюти і лише на завершальному етапі – до політичного союзу. Слід враховувати, що інтеграційні процеси у політичній сфері відбуваються найбільш складно і суперечливо, оскільки вони передбачають наявність достатньо високого рівня взаємовідносин між країнами, готовність делегувати дедалі більшу

частину свого суверенітету наднаціональним органам, зростання усвідомлення спільності потреб, інтересів, цінностей, наявність тенденцій до зближення, об'єднання різних елементів політичних відносин і зв'язків. Сьогоднішній Європейський Союз, виходячи із суб'єктивних та об'єктивних чинників, поки що не готовий до більш швидких і радикальних дій у сфері політичної інтеграції.

Що означає нинішній стан справ у Європейському Союзі для України та її євроінтеграційних перспектив? Щонайменше, позитивом для нас є вже сам факт запровадження у дію Лісабонської угоди, адже цим самим інституційна і правова системи ЄС були адаптовані до умов і особливостей діяльності Європейського Союзу у складі 27 країн. І хоча на думку газети «Гардіан» у нових умовах Хорватія та, можливо, Ісландія приєднаються до ЄС, а от імовірність вступу Туреччини й України тепер іще менша, ніж раніше [2], все ж таки нині, як до речі і у попередні роки, успішність євроінтеграційної стратегії України більше залежить від неї самої, ніж від Євросоюзу. З іншого боку, аргументи окремих євробюрократів щодо неспроможності ЄС розглядати українське питання через інституційні проблеми тепер стають не переконливими. Якщо наша держава після завершення президентських виборів нарешті розпочне необхідні і довгоочікувані реформи у всіх сферах суспільного життя і не на словах, а конкретними справами, підтвердить своє прагнення зробити європейські стандарти і цінності практикою внутрішнього розвитку, сприйняття Європейським Союзом України безумовно зміниться на краще. Час євроромантизму, красивих слів і гасел, гучних декларацій пройшов, тепер має розпочатися ера практичної реалізації євроінтеграційної стратегії України.

Таким чином, Європейський Союз є унікальним явищем у системі сучасних міжнародних відносин. Його унікальність полягає в тому, що народи й держави, які входять до його складу, знаходять найефективніші шляхи та механізми гармонійного поєднання національних, міждержавних і спільних інтересів у всіх сферах суспільного життя на великому геополітичному просторі. Сьогодні ми не можемо назвати іншого регіону світу, де б різним народам вдалося забезпечити таку єдність реальних інтересів у сучасному житті й ціннісних орієнтацій на майбутнє. Активна участь України у процесах загальноєвропейського розвитку та її повноцінна інтеграція до Європейського Союзу є об'єктивною реальністю і необхідністю. Історичне минуле, геополітичне становище, належність до суспільно-політичних і культурних традицій європейської цивілізації, демографічний склад населення, економічна взаємозалежність із європейськими країнами сприятимуть успішній реалізації євроінтеграційної стратегії нашої держави.

1. Ласкаво просимо, або... // Україна молода. – 2010. – 26 лютого. – С.6. 2. Лісабонський договір: народження в муках / <http://inozmi.glavred.info/articles/2088.html> 3. Лісабонський договір: роз'яснення. Представництво Європейського Союзу в Україні / <http://eu.prostir.ua/library/238201.html> 4. Мовчан Ю. Лісабонський договір – новий етап європейського конституціоналізму // <http://www.viche.info/journal/1259/> 5. Посельський В. Європейський Союз після ратифікації Лісабонського договору // Дзеркало тижня. – 2009. – № 38-39 (766-767). – 10 жовтня. – С. 7.

УДК 32(477)(4-672ЄС)

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА СУСІДСТВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКИ НА КОРДОНАХ ЄС

Сидорук Т. В.

Проаналізовано Європейську політику сусідства як один із засобів вирішення проблем безпеки на кордонах ЄС. Стверджується, що за допомогою механізмів політики сусідства Європейський Союз прагне оточити себе кільцем дружніх, стабільних та безпечних держав, що розглядається ним як найкраща гарантія підтримання миру та безпеки на його зовнішніх кордонах.

Ключові слова: *Європейська політика сусідства, Європейський Союз, безпека, сусіди.*

The author of the paper analyzed the European Neighbourhood Policy as the means of resolving security problems at the borders of the EU. Ostensibly, through mechanisms of Neighbourhood Policy, European Union wants to surround itself a ring of friendly, stable and secure countries that treated him as the best guarantee of peace and security at its external borders.

Keywords: *European Neighbourhood Policy, European Union, security, neighbours.*

Європейська політика сусідства (ЄПС) – це розроблена у 2003-2004 рр. рамкова стратегія відносин ЄС із сусідніми державами на сході та півдні, з шістнадцятьма країнами, які на сьогодні, або й зовсім, не мають перспективи стати його повноправними членами: Алжиром, Вірменією, Азербайджаном, Білоруссю, Єгиптом, Грузією, Ізраїлем, Йорданією, Ліваном, Лівією, Молдовою, Марокко, Палестинською автономією, Сирією, Тунісом та Україною. Ця